

Türkiye’de Sosyal Bilimler Mümkün müdür?

İsmail Beşikçi*

Toplum ve Kuram Dergisi, Ekim 2008’de, sosyal bilimcilere bir davet mektubu gönderiyor. Bu davet mektubunda, “Türkiye’de Sosyal Bilimler Mümkün müdür?” şeklinde, çok önemli bir soru var. Bu konudaki düşüncelerimi açıklamak istiyorum.

Bu konuda irdelenmesi gereken en önemli konu resmi ideoloji konusudur. İdeoloji genel olarak fikirler bilimi diye anılır. Çeşitli alanlardaki fikirlerin toplamı olarak tanımlanmaya çalışılır. Siyasal, toplumsal, kültürel, yönetsel, hukuksal, sanatsal vs. alanlardaki fikirlerin toplamı. Bu, ideolojiyi tanımlamada çok yetersiz kalmaktadır. İdeolojilerde fikir unsuru elbette vardır. Fakat ideolojileri belirleyen fikirden çok inanç unsurudur. Belirli bir fikrin en doğru fikir olduğuna inanmak ve bu fikrin yaşama geçmesi için yoğun bir çaba sarf etmek. İdeoloji fikirden ayrıca eylemi de içermektedir. “Tek doğru vardır, o da bizim partinin görüşüdür” dedikten sonra, öbür partilerin, öbür grupların, öbür kişilerin görüşlerini dinlememektir. Resmi ideoloji ise herhangi bir ideoloji değildir. Devletin idari ve cezai yaptırımlarıyla korunan ve kollanan bir ideolojidir. Resmi ideolojiyi eleştirmek, benimsememek devletin idari ve cezai yaptırımlarıyla engellenmeye gayret edilmektedir. Dinsel görüşlere, dinsel inançlara karşı tutumla, resmi ideolojinin önermelerine karşı tutum birbirine çok benzerdir. Dinsel görüşler eleştirilemez, doğruluğundan kuşku duyulamaz, dokunulamaz görüşlerdir. İnsanlar, kitleler bu görüşlere inanırlar ve bu görüşlerin gereklerini yerine getirmeye çalışırlar. Resmi ideoloji de böyledir. Resmi ideolojinin ileri sürdüğü önermeler de eleştirilemez, dokunulamaz, doğruluğundan kuşku duyulamaz önermelerdir. Bu önermeleri eleştirmek, bu önermeleri benimsememek sizi cezai yaptırımlarla karşı karşıya bırakabilir. Doğruluğu sabit veriler insanların düşüncelerinde ve kararlarında değişiklik yapmaz, doğruluğu sabit olan verilere rağmen

* Araştırmacı, sosyolog.

eski düşünceler, inançlar sürdürülür, kararlarda bir değişiklik olmaz; buna genel olarak tabu diyoruz, dogma diyoruz.

Resmi ideoloji, Türk siyasal siteminin en önemli kurumudur. Sadece siyasal hayatı, iç siyaseti, dış siyaseti değil, düşün hayatını, bilimi, sanatı, hukuku vs. resmi ideoloji belirlemede ve yönlendirmektedir. Bilimle resmi ideoloji arasında çok büyük fark vardır. Bilim yönteminin, bilimsel düşüncenin özü eleştiriye dayanmaktadır. Özgür eleştiri, bilimin vazgeçilmez bir koşuludur. Bilim anlayışında, elde edilen sonuçların yaşama geçirilmesi için çaba göstermek diye bir sorun yoktur. Elde edilen bilgiler şüphesiz kamuoyuna açıklanır. Bunların yaşama geçirilip geçirilmemesi, siyasetin, siyasetçilerin ilgi alanına girer. Doğruluğu sabit olan veriler araştırmacıların düşüncelerini ve kararlarını gözden geçirmelerine neden olabilir. Özgür eleştiri kurumu dinamik bir şekilde çalıştığı için bilimde, dogmalara, tabulara şüphesiz yer yoktur.

Bugün resmi ideolojinin en önemli ilgi alanı Kürt sorunudur. Kürtleri, Kürtçeyi, Kürdistan'ı inkâra ve imhaya dayalı bir devlet görüşü vardır. Kürtlerin Türklüğe asimilasyonuna dayalı bir politika yürürlüktedir. Sorunun, sorunların baskı altında tutulması, onların yok olmasını, etkisiz kalmasını getirmektedir. Bilakis, sorun daha da büyümüş, daha da dallanıp budaklanmış, yaygınlaşmış, derinlik kazanmıştır. Bugün, Türkiye'de bütün toplumsal sorunlar Kürt sorunuyla bağlantılı bir hale gelmiştir. Büyükşehirlerdeki çarpık şehirleşmeden, arsa spekülasyonundan, suç örgütlerinin gelişmesine, gelir dağılımındaki büyük dengesizliklerden bölgeler arası dengesizliklere, deniz kirliliğinden işsizlik sorununa, tinerci çocuklardan kapkaççı çocuklara, iç ve dış politikadaki çarpıklıklardan sağlık, eğitim, bayındırlık gibi temel kamu hizmetlerinin gerektiği gibi yerine getirilmemesine kadar bütün sorunların temelinde Kürt sorunu vardır. Bu ifadeleri bir abartma olarak değerlendirmek gerekiyor. Bu sorunların, kişilerin, özellikle araştırmacıların bilincine çarpmaması mümkün değildir. Bilince çarpan bir konu da insanlarda, özellikle araştırmacılarda onu anlama, inceleme merakı uyandırır. Bu durumda sorunların, bilimin kavramlarıyla, bilim yöntemiyle ele alınması kaçınılmaz bir görev olmaktadır.

Devlet ve toplum hayatında, düşün hayatında, bilim ve sanat hayatında, üniversite, yargı organları, basın gibi kurumların rolü çok büyüktür. Bunlar devletin, Türk siyasal hayatının temel kurumlarıdır. Bu bakımdan bu kurumların işlevlerinin incelenmesi önemlidir. "Türkiye'de Sosyal Bilimler Mümkün müdür?" konusunu bu kurumları dikkate alarak irdelemek gerekir. 1950'lerde, 1960'larda, 1970'lerde, 1980'lerde Kürtlerden, Kürtçe'den, Kürdistan'dan söz edildiği zaman şöyle bir uygulama vardı: Herhangi bir kişi veya araştırmacı Kürtlerden, Kürtçe'den söz ettiği zaman, bu konularla ilgili bir kitap, makale vs yayımlandığı zaman hakkında hemen soruşturma açılırdı. İlgili yazıların, kitapların toplatılmasına karar verilirdi. Soruşturma sonunda da genellikle ceza davası açılırdı. Zira, Kürtleri, Kürtçe'yi vs. inkar eden bir resmi görüş, resmi ideoloji vardı. Türkiye'de yaşayan herkesin Türk olduğu, Oğuzlarla birlikte Orta Asya'dan geldiği, kendilerine Kürt denenlerin Orta Asya'dan gelen Oğuzların bir boyu olduğu vurgulanırdı. Kürtçe diye bir dil ol-

madığı, Kürtçe denen dilin, Türkçe’nin ilkel bir şivesi olduğu dile getirilirdi. Bu görüşlerin aksinin ifade edilmesi suç kabul edilirdi. İşte dava bu ilişkiler çerçevesinde sürerken mahkeme suçun dayanağı, kanıtı olduğu belirtilen yazıyı, kitabı veya konuşmayı bilirkişiye gönderme kararı alırdı. Suç unsuru kabul edilen yazı, kitap veya konuşma, bilirkişiye, ‘bilimsel’ bir rapor almak için gönderilirdi. Ceza hukuku, anayasa hukuku, siyaset bilimleri, tarih, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, felsefe, Türkoloji, Fransız filolojisi, İngiliz filolojisi gibi bölümlerden bir veya birkaç profesöre suçun unsuru olduğu belirtilen kitap, yazı veya konuşma gönderilirdi. Onlar da bu yazıları veya kitapları inceleyerek “bilimsel” denen bir rapor hazırlardı. Bu raporlarında, ilgili yazıda veya konuşmada “suç unsuru vardır veya yoktur” şeklinde düşüncelerini bildirirlerdi. Bu raporlarda Kürtlerden, Kürtçe’den söz eden yazılar veya konuşmalar genellikle suç olarak değerlendirilirdi. Mahkemeler de, “bilimsel” denen bu bilirkişi raporlarına dayanarak karar verirdi.

Bilim yöntemi anlayışı açısından “bilirkişi raporları”nın değerlendirilmesi gerekir. Bu raporların içeriğinde ne yazılırsa yazılısın, kitapta, yazıda, bir konferans veya panel konuşmasında suç aramak, bilim yöntemine tamamen aykırı bir tutumdur. Çünkü bilim sınırsız bir düşün özgürlüğü ortamında gelişebilecek, gerçekleşebilecek bir düşün yöntemidir. Başka kişilere hakaret veya ayrımcılık elbette bilim yöntemi anlayışıyla bağdaşmaz. Ayrıca, sorunları bilimin kavramlarıyla açıklayabilen kişiler zaten hakaret etme gereğini duymazlar. Herhangi bir kitabı veya yazıyı “içinde suç var mı yok mu?” saiki ile okuduğunuz zaman, yazıda veya kitapta suç olabileceğini kabul ediyorsunuz demektir. Buysa bilim yöntemi anlayışına, bilimsel düşünceye tamamen aykırı bir tutumdur. Anayasalar düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetiyle bilim ve sanat hürriyetini ayrı ayrı düzenliyor. Örneğin 1982 anayasası 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini, 27. maddesinde bilim ve sanat hürriyetini düzenliyor. 28. maddede de basın hürriyeti düzenleniyor. Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüyle ilgili maddede, düşünceyi açıklamanın özgür olduğu dile getirildikten sonra, sınırlama getiren birtakım maddeler de sıralanıyor. Bilim ve sanat hürriyeti ile ilgili maddede bilim ve sanat hürriyetinin daha geniş olduğu açıklanıyor. Bu, kişilerde, kurumlarda, yanlış yaratan bir tutumdur. Çünkü düşünceyi açıklama özgürlüğünün sınırlandığı bir yerde bilimin, sanatın özgürce gelişmesi olası değildir. Anayasanın üniversitelerle ilgili 130. maddesinde bu durum açıkça görülmektedir.

Devletin iki temel kurumunun Kürt olgusuna, Kürtlere, Kürt diline karşı tutumu dikkate değer olmaktadır. Hakikati araştırması gereken üniversite, hakikati inkâr ediyor, gizliyor, çarpıtıyor. Bilim elbette olgusaldır. Bilim olgulardan hareket eder. Burada ise üniversitenin, olguları inkâr ettiğini, çarpıttığını, gizlemeye çalıştığını görüyoruz. Kürtleri, Kürt olgusunu görmezlikten gelen bir tarih profesörü, Kürtleri, Kürt toplumunu görmezden gelen, inkâr eden bir sosyoloji veya siyaset bilimleri profesörü. Resmi ideoloji böyle bir şeydir. Doğruluğu kesin olan veriler ortaya konduğu halde araştırmacıların düşüncelerinde, kararlarında ve araştırmalarında bir değişiklik olmaz. İnkârcı tutumunu sürdürür gider. Böyle bir ilişkiler sürecinde sosyal bilim yapılabilir mi? Bir coğrafya profesörü düşünün. Bu profesörün, dünyanın düz ol-

duğunu söylediğini düşünün... Böyle düşünen bir coğrafya profesörü eleştirilir hatta kınanır, çünkü doğruluğu sabit olan bilgilerin inkârının çok yanlış olduğu bilinen bir gerçektir. Olgunun inkârı, olgunun inkârının yanlış olduğu yine bilinen bir gerçektir. Ama Kürt olgusunu, Kürtçeyi inkâr ettikleri halde, tarih profesörlerinin, sosyoloji profesörlerinin tutumları doğal karşılanıyor. Resmi ideoloji böyle bir kategoridir. Nelerin araştırılması gerektiğini, hangi kavramlarla araştırılması gerektiğini, nelere karşı çıkılması gerektiğini resmi ideoloji belirler. Böyle bir resmi ideoloji kurumuyla sosyal bilim mümkün değildir. Sosyal bilim ancak böyle bir kurumun, emir veren, direktif veren bir kurumun eleştirilmesiyle başlar. Bu eleştirinin yapılabilmesi için de, bu kurumun bilincine varmak gerekir. Kanımca Türkiye’de üniversite, özellikle de sosyal bilimler bu kurumun bilincinde değildir.

Resmi ideoloji, Türk siyasal hayatının en önemli kurumudur. Resmi ideoloji, Türk siyasal hayatının önemli kurumlarından biri değildir, en önemli kurumdur. Fakat böylesine önemli bir metin anayasada yer almaz. Örneğin, 1982, 1961 ve 1924 anayasalarında bu kurumu dile getiren bir madde yoktur. Profesörler veya uzmanlar tarafından yazılan anayasa hukuk kitaplarında da resmi ideoloji kurumuna değinilmez. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi resmi ideolojiyi belirleyen temel bir metindir. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’nin Türk anayasasının üstünde olan bir metin olduğu, anayasadaki hiçbir hükmün bu belgenin içeriğiyle çelişmeyeceği, anayasa değişikliklerinin bu belgeye aykırı olamayacakları, Türk siyasal hayatının en önemli metni olduğu artık biliniyor.

Bir de, yargı organına bakmak gerekir. Mahkemelerin, Kürtlerden, Kürtçeden söz eden kitaplar, yazılar hakkında toplatma, yasaklama kararları verdiğini, ilgili kişiler hakkında mahkûmiyet kararları verdiğini belirtmiştik. 1960’ları, 1970’leri, 1980’leri düşünelim. Mahkemeler, yargıçlar, Kürtlerden, Kürtçeden, Kürdistan’dan söz eden yazarları, basın mensuplarını çok ağır idari ve cezai yaptırımlarla karşı karşıya bırakmıştır. Mahkemelerin mahkûmiyet kararlarının gerekçesinde herkesin Türk olduğu, Kürtçe diye bir dil olmadığı şeklinde açıklamalar vardır. Burada gerçeği, doğruyu kim söylemektedir? Elbette yazarlar, araştırmacılar söylemektedir. Bu yazılarla, kitaplarla ilgili mahkûmiyet kararlarında ise hakikatı yok saymaya, gizlemeye, çarpıtmaya, inkâra yönelik bir çaba vardır. Türkiye’de Kürtlere ilişkin pozitif hukuk böyle gelişmektedir. Reel hukukun, pozitif hukukun, inkârı, imhayı, katliamları meşrulaştırıcı bir yönü vardır. Hâlbuki Kürtlerin, Kürtçenin varlığının ifade edilmesi doğal bir durumdur. Doğal olan aynı zamanda doğru olandır. Doğal olanın, doğru olanın böylesine inkâr edildiği bir ortamda adaletin gerçekleşmesi de mümkün değildir.

Demek ki, olguları inkâr etmek, çarpıtmak, kurumları esas niteliklerinden uzaklaştırmaktadır. Bu süreç kurumları çürütmektedir. Kürtleri, Kürt sorununu inkâr üniversiteyi çürütmüştür, yargı organlarını çürütmüştür. Yazarlara çok ağır cezalar veren yargının, devleti milyarlarca dolar zarara uğratmış, yolsuzluklara bulaşmış bazı siyaset adamlarının yargılanmasındaysa “zamanınmasına uğradı” diyerek dosyaları kapattığı bilinen bir gerçektir.

Ahmet Mesut, İngiliz belgelerinde Kürdistan 1918-58 isimli kitabının sunuş yazısında Mesut, (1992: 5-18) inkâr ve ret kavramlarının farklılığına dikkat çekmektedir. Ahmet Mesut, literal bakımdan her iki sözcük arasında bir fark olmadığını belirtmekle beraber Kürt sorununun inkâr edilmediğini reddedildiğini vurgulamaktadır. Inkâr ve yok sayma, ret ve yadsıma sözcüklerini birlikte kullanmaktadır (Mesut, 1992: 6-9). Devletin, çeşitli zamanlarda Kürtlerin ve Kürtçenin yerine ilkel aşiretçilikle mücadele, feodal gericilikle mücadele, irtica ile mücadele, mütegalibenin modern devlete başkaldırısını önleme, geri kalmış bölgeye ilgi gibi kavramları kullandığını belirtmektedir. Bu ilişkiler çerçevesinde inkâr veya yok sayma yerine red veya yadsıma kavramlarının kullanılmasının daha doğru olacağını söylemektedir. Kürtlerin Türklüğe asimilasyonunun sağlanması konusunda ilgili olarak raporlar hazırlanması da, devletin Kürtçeyi yok saymadığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Bu iki kavramı birlikte kullanmanın bir sakınca oluşturmadığı kanısındayım. Devletin Kürtleri Kürt sorununu yok sayması, inkâr etmesi temel bir politikadır. Feodalizmle mücadele diyerek, irtica ile mücadele diyerek, emperyalist işbirlikçileriyle mücadele diyerek Kürt sorununu tanımlamaya çalışması resmi ideolojinin iç çelişkileriyle ilgilidir. Örneğin resmi ideoloji bazı Türk aşiretlerinin Kürtleşmesinden de söz eder. Olmayan, olsa bile zaten ilkel olan Kürtler, Kürt aşiretleri, ileri bir medeniyete sahip olduğu vurgulanan Türkleri nasıl asimile edebilmiştir? Resmi ideoloji böyle iç çelişkileri olan bir kategoridir. Bütün bunların dışında feodalizm de daha çok devlet tarafından, hükümet tarafından desteklenmiştir. Çünkü feodal yapılar aşiretler, şeyhler, kişilerin, kitlelerin özgürleşmesi yönünde, özgür bireyin ortaya çıkması konusunda çok büyük bir engeldir. Bu yapılarla yoğun bir işbirliği içinde olan devlet, Kürt milli hareketini de böylece frenleyebilmektedir.

Kürt sorununu üniversitelere bulaştırmamak devletin temel bir politikası olmuştur. Devlet, bu politikayı özenli bir şekilde sürdürmüştür. Üniversitelerin bu konuya ilgi duymamaları için, ilgi duyanları engellemek, örneğin üniversiteden uzaklaştırmak için her önlemi almıştır. İdari ve cezai yaptırımları sık sık gündeme getirmiştir. Bugün Kürt incelemeleri genel olarak üniversitelerin dışında yapılmaktadır. Bunlar da şu veya bu şekilde soruna devletin gözüyle bakmaktadır. Daha çok devlet politikalarını haklı çıkaran analizler yapılmaktadır. Soruna Kürtlerin gözüyle bakan, Kürtlerin duygularını düşüncelerini anlamaya, kavramaya çalışan, bu duyguları düşünceleri deşmeye çalışan, sorgulayan incelemeler çok azdır. Daha doğrusu Türk düşüncesinde böyle bir bakış açısı yoktur. Hâlbuki bugün, Kürt sorunu çok yakıcı bir sorundur. Türkiye'nin önündeki en önemli sorundur denebilir. İç politikayı, ekonomiyi, yargı sürecini belirleyici ve yönlendirici bir hale gelmiştir. Sorun her haliyle kendini dayatır hale gelmiştir. O zaman, Kürtlerin duygularının düşüncelerinin irdelenmesi de önem kazanmaktadır. Sorunların günlük hayata yansması, bu ilişkilerin araştırmacıların bilincine çarpması daha çok yaşanır hale gelmiştir. Bütün bunları bilimin kavramlarıyla, bilim yöntemiyle incelemek artık kaçınılmazdır. Bu artık ertelenemez bir konudur.

Düşün yasakları, bugün, düşün hayatının, bilimin, sanatın önündeki çok önemli bir engeldir. Düşün yasakları, bazen olgunun adının bile telaffuz edilmesine engel olmaktadır. Olgunun doğru dürüst saptanamadığı bir yerde, olgunun adının bile anlamadığı bir yerde, olgusal ilişkiler konusunda analizler geliştirmek mümkün olur mu? Düşün yasaklarının çok önemli bir sonucu vardır. Düşün yasakları oto sansürün gelişmesine, kurumlaşmasına yol verir. Buysa, düşün hayatının, bilimin, sanatın kuraklaşmasını, çölleşmesini, beyinlerin kötürümleşmesini getirir. Düşün yasakları, olguları, olgusal ilişkileri çarpıtır, yok sayar, içeriklerini boşaltır. Bu bakımlardan bilim yöntemi, bilimsel düşünce, resmi ideolojiyi ve resmi ideolojinin en önemli kurumu olan düşün yasaklarını eleştirmeden yol alamaz. Düşün yasakları, bilimin kavramlarıyla, zengin olgusal dayanaklarla eleştirilmelidir. Bu eleştiriler sürekli kılınmalıdır.

Toplum ve Kuram Dergisi sosyal bilimcilere gönderdiği davet mektubunda Kürt sorununu anlamaya, kavramaya çalışmanın büyük bir gereklilik olduğunu belirtiyor. Kürt sorununun, ilgi duydukları önemli sorunlardan biri olduğunu vurguluyor. Dilerim, bu alanlarda sağlıklı ve kalıcı çalışmalar yapılır.

Kaynakça

Mesut, Ahmet (1992), *İngiliz Belgelerinde Kürdistan 1918-58*, İstanbul: Doz Yayınları